

Novi Matjažur

Leto V - Štev. 20. (116)
UREDNIŠTVO in UPRAVA
Cedad - Via B. De Rubens 20
Tel. (0432) 71190
Poštni predal Cedad štev. 92
Casella postale Cividale n. 92

ČEDAD, 15.-31. oktobra 1978
Autorizz. Tribun. di Trieste n. 450
Izdaja ZTT
Tiskarna R. Liberale - Cedad

Izhaja vsakih 15 dni
Posamezna številka 150 lir
NAROČNINA: Letna 3000 lir
Za inozemstvo: 3500 lir
Poštni tekoči račun za Italijo
Založništvo tržaškega tiska
Trst 11-5374

Odgovorni urednik: Izidor Predan
Quindicinale
Za SFRJ 40 ND - Žiro račun
50101-603-45361
» ADIT « DZS, 61000 Ljubljana,
Gradišče 10/II - Telefon 22.207

Sped. in abb. post. II gr./70
Poština plačana v gotovini
OGLASI: mm/st + IVA 14%
trgovski 100, legalni 200
finančno-upravni 150,
osmrtnice in zahvale 100,
mali oglasi 50 beseda

Desetletnica Zveze naših emigrantov

Skupina prijateljev, delavcev, večinoma židarjev iz Beneške Slovenije je večkrat razpravljala o problemih svoje rojstne zemlje: pomikanje ekonomskega razvoja, raznarodovanje, emigracija. To so bile glavne in najpogostejše teme njihovih razprav.

Neko večer, je bilo že pozno, je Dino Del Medico predlagal: Zakaj ne ustanovimo društva emigrantov Beneške Slovenije? Marko Petrih, Silvio Feletig in Elio Vogrig so takoj odgovorili pozitivno. Tako je nastalo društvo slovenskih izseljencev dežele Furlanije-Juliske krajine. Bila je noč, zunaj mraz, a štiri prijatelji so se dobro počutili. Bili so zadovoljni. Morali so se zavedati, da so ustvarili nekaj važnega za svoje ljudstvo. Dokazali so tudi, da od ponižnih in ubogih se poraja nekaj novega, dobrega, ki je vir spemembe. Deset let je šlo mimo. So bila težka leta. Vodile so se težke borbe za rešitev problemov emigracije in Benečije. Strukture naše Zveze so se spremenile, prišli so novi ljudje.

S temi spremembami, s povrnitvijo skoraj vseh prvotnih voditeljev Zveze je prišlo do nekaterih polemik, do kakšnega nerazumevanja, toda vse je bilo rešeno na najboljši način in danes je naša Zveza bolj močna, bolj enotna kot kdajkoli, priprav-

ljena se spoprijeti z novimi problemi, pred katerimi se nahaja.

Ta nova pot zahteva večjo tehnično sposobnost, bolj intenzivno sodelovanje med inozemskimi sekcijami ter centralnim sedežem in končno pregledati ter prilagoditi politično linijo sedanjim razmeram.

In v času tega novega obdobja smo sedaj na pragu III. Kongresa. Zgodovinski dogodek za Zvezo, ki bo določila svojo bodočnost.

Pred kratkim smo že pisali, kaj nas pričakuje, o izbi-rah, ki jih bomo morali napraviti, za odgovore, ki bomo morali dati. Izbire in odgovori, ki bodo morali iti mimo splošnih deklaracij, mehanične ponovitve parol uporabljenih iz očitne površnosti.

Vloga, naloga, poslanstvo Zveze je organizirati emigrante, pravilno usmeriti njihove pravične zahteve in postati glasnik njihovih potreb pred odgovornimi oblastmi.

Poleg tega ima Zveza dolžnost obdržati živo zanimanje izseljencev, tudi tistih, ki so sklenili, da se ne bodo več vrnili, za njihovo skupnost, za njihov jezik, za njihovo kulturo.

Prišla je ura, da se zganimo. Zveza emigrantov je pripravljena dati svoj prispevek in sodelovati — ob spoštovanju kompetenc in stališč dru-

gih — z vsemi tistimi (društvi in javnimi ustanovami), ki se obvezujejo za rešitev ekonomskih, socialnih in kulturnih problemov Beneške Slovenije.

Ferruccio Clavara

Velik uspeh Senjama Beneške Piesmi na Lesah

O tem boste brali za 14 dni

TRETJE SREČANJE DELEGACIJ NARODNIH MANJŠIN V TRSTU

SPREJEM PRI PREDSEDNIKU PITTONIJU - PROTESTNA RESOLUCIJA PROTI FAŠISTIČNIM VANDALISTOM

V petek 6. in soboto 7. oktobra je bilo v Trstu srečanje delegacij narodnih manjšin sosednih dežel, ki ga je pripravila SKGZ. Dozdaj sta bili že dve taki srečanja: na Koroškem (Avstrija) prvič in v Lendavi (Jugoslavija) drugič.

Tretje srečanje se je začelo v Trstu brez posebnega cerimoniāla, v preprostem delovnem vzdušju, posvečenem preverjanju problemov, uspehov in izpeljanih pobud v veliki dvorani sedeža slovenskih organizacij v ulici Sv. Frančiška. Zbrali so se zastopniki koroških Slovencev (ZSO in NSKS), gradiščanskih Hrvatov (HAKI), madžrske narodnosti iz Prekmurja, italijanske narodne skupnosti v Istri in, seveda, Slovencev v Italiji.

Poleg voditeljev manjšinskih delegacij, bili so tu Zwitter (ZSO), Sabotnik (NSKS), Fusili (Unija Italijanov), Marjana Grandič (Hrvatski akademski klub), Hajos Ferenc predsednik komisije za narodnostna vprašanja pomurske SZLD), predsednik SKGZ Boris Race, Paulin (SSO), so se srečanja udeležili slovenski župani, tržaški pokrajinski odborniki, predsednik kraške gorske skupnosti, slovenski občinski svetovanci iz Trsta in drugih občin, goriški in beneški javni delavci, deželni svetovalec SSK Štoka, senatorka Gerbečeva in zastopniki KPI, PSI in KD.

Srečanje so spremljali nadalje generalni konzul SFRJ v Trstu Ivan Renko, predsednik komisije za narodnostna vprašanja SZDLS Hartman, Geza Bačić in Saša Gruden (predsednik in podpredsednik komisije za narodnosti pri skupščini SRS), številni časnikarji in drugi.

Če naj že v samem uvodu označimo strnjeno vsebino prvega dne srečanja, je tudi tokrat prevladala solidarnost med narodnostnimi skupnostmi, občutek potrebe po čimtesnejši akcijski enotnosti posameznih manjšin, navezanosti na matične narode, predvsem pa želja, da bi odpravljanje zapreke k boljšemu sporazumevanju in sodelovanju med narodi sosednjih dežel pomenilo tudi rešitev še vedno odprtih vprašanj Slovencev na Koroškem in v Italiji ter Hrvatov na Gradiščanskem. Za to pa je potreben brez-

kompromisen boj s šovinističnimi silami, ki težijo k tlačanju manjšinskih pravic, oziroma proces demokratičnega dozorevanja družb, ki naj manjšine sprejmejo kot enakopravne partnerje in subjekte odločanja o lastni usodi. V tem smislu lahko služi kot zgled praksa narodnostne politike v SR Sloveniji, kot je bilo jasno razumeti iz paročil predstavnikov Madžarov iz Pomurja in Italijanov iz Istre, katerim status samoupravne skupnosti in pa angažiranost vsega prebivalstva na dvojezičnem ozemlju jamčijo širše okvire uveljavljanja in reševanja razvojnih vprašanj.

Po pozdravu predsednika SKGZ Raceta, je o položaju italijanske skupnosti v SR Sloveniji spregovoril Apollonio Abram. Pojasnil je, da se italijanska narodnost v SR Sloveniji, kateri omogočajo vsestranski razvoj in družbeni razmah republiške ustave in druge norme, statuti in nenazadnje dokument osmega kongresa ZKS, zavzema za njihovo čim globlje uveljavljanje v krajevnih skupnostih in na vseh področjih družbenega življenja. Pri tem je poudaril še vedno pereča vprašanja izboljšanja šolske strukture, obenem pa uspešno uveljavljanje narodnostnega zastopstva v delegatskem sistemu. Abram je poudaril, da se Italijani v SR Sloveniji in ne samo v njej zanimajo za izvajanje osimskih sporazumov, kakor tudi spremljajo dogajanje v okviru matičnega naroda. Zato je upravičeno zaskrbljena za pojave nasilja in nestrpnosti, kot so bile skrunitve spomenikov na Krasu.

V imenu SSO je nato spregovoril Damjan Paulin, ki je obširno opisal položaj naše manjšine, pri tem pa izrecno poudaril še odprto bitko proti zapostavljanju slovenskega jezika v izvoljenih organih in javni upravi. Veliko pozornost je nato Paulin posvetil perspektivam in problemom družbenogospodarskega razvoja in ohranjanja narodnostne skupnosti na lastnem prostoru. Pri tem se je dotaknil vprašanj spremljanja ozemlja, služnosti in razlašanja.

O položaju koroških Slovencev sta spregovorila za ZSO Franci Zwitter za NSKS pa Karel Smolle.

Zwitter je označil trenutni položaj koroških Slovencev kot primer »zadržanih odnosov« med manjšino in vlado, ki noče podvzeti pobud glede na to, da se bližajo upravne volitve v Avstriji. Roroški Slovenci odklanjajo sedmojuljsko zakonodajo, kakor tudi udeležbo v zloglasnih »sosvetih«, kjer naj bi jim krojile usodo večinske stranke in nacionalisti. Želijo pa biti subjekt sporazumevanja z osrednjo vlado. Pri tem je seveda pomembno, kakšno bo mednarodno vzdušje.

Sedmojuljsko zakonodajo je prav tako odločno zavrnil tudi Smolle, ki je v nadaljevanju svoje govorice opozoril na vpliv starih in novih nacistov na Koroškem, kot pozitivno pa navedel izkušnjo ustvarjanja solidarnostnega gibanja nemško govorečih ljudi do Slovencev. V imenu NSKS je Smolle zagovarjal samostojni nastop Slovencev na skorajšnjih upravnih volitvah.

Zanimiv prikaz položaja gradiščanskih Hrvatov je podala Marjana Grandič, ki je poudarila sličnost s položajem koroških Slovencev, obenem pa velike težave, s katerimi se zavedni Hrvatje ubadajo na področju šolstva, zaposlovanja in javnih občil.

Positivno oceno položaja lastne narodnostne skupnosti je podal v imenu pomurskih Madžarov Ferenc Hajos, ki je podčrtal predvsem pomen dejstva, da je narodnost sama sedelovala pri oblikovanju zaščitnih norm in jamstev. Dokajšnje uspehe so dosegli na področju uveljavljanja popolne dvojezičnosti na lendavskem ozemlju predvsem po zaslugi dvojezičnega šolstva za celotno prebivalstvo. Učenje madžarsčine se sedaj širi tudi v srednje šole izven ozkega dvojezičnega ozemlja. Pozitivno je Hajos ocenil sodelovanje narodnosti v življenju samoupravnih skupnosti. Povedal je, kar zadeva občila, da se rešujejo vprašanja radijskih in televizijskih programov v madžarskem jeziku, kakor tudi sprejemanje TV Budimpešta.

Zadnji je poročal o enoletnem obračunu boja Slovencev v Italiji predsednik SKGZ Boris Race. Upal smo je dejal, da bomo lahko predstavili kaj konkretnega s področja normative zaščite, v resnici pa moramo povedati, da smo zadovoljni, ker je vlada uveljavila pripravljene dekret, ki je naše pravice vsebinsko in ozemeljsko ožil.

(Nadaljevanje na 2. strani)

Delegacije narodnih manjšin so soglasno odobrile naslednjo resolucijo

S tiskovno konferenco in odobrilo dokumentov se je v soboto 7. oktobra zaključilo v Trstu tretje delovno srečanje narodnostnih skupin sosednjih dežel. Predstavniki manjšinskih organizacij so soglasno odobrili zaključni dokument, ki se glasi:

«Delegacije narodnostnih skupnosti, zbrane na 3. srečanju v Trstu, z ogorčenjem obojamo fašistična razdejavanja in skrunitve partizanskih in antifašističnih spomenikov v Trstu in okolici.

Zavedajoč se pomena demokratičnih odnosov in klime, v kateri lahko uresničujemo svoj enakopravni položaj in pravice, ugotavljamo, da so fašistični izpadi vseh vrst in oblik naperjeni tako proti našim pravicam kot proti demokratičnemu sožitju, v katerem živimo in razvijamo svojo vlogo. Se več, vsaka toleranca kakršnih koli fašističnih dejanj, ki imajo prosto pot in roke, ogroža pridobitve, ki so pogoj za vsestranski razvoj demokratičnih odnosov in procesov. Na omenjenih primerih prav zaradi tega ugotavljamo, kako nevarno je vsakršno popuščanje silam, ki se v svojem reakcionarnem delovanju najprej in v prvi vrsti usmerjajo proti pravicam, položaju in vlogi narodnosti, in kako se tako popuščanje maščuje tudi demokratičnim silam in odnosom.

Klima, ki je bila ustvarjena v Trstu z nastopom političnih sil, ki so si vzele za cilj napad na osimske sporazume in razvijanje sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo, neposredno ogroža in zapleta razreševanje vseh resničnih problemov in odprtih vprašanj, za katere so življenjsko zainteresirane demokratične sile, posebno pa slovenska narodnostna skupnost v Italiji in italijanska v Jugoslaviji.

Menimo, da je samo odločen in enoten boj proti tem tendencam in odločno preprečevanje nastopov in dejanj fašističnih ostankov edino poročstvo, da se začeti procesi notranje demokratizacije nadaljuje in zagotovijo uspeh in rezultate na vseh področjih družbenega življenja.

V tej luči še posebej poudarjamo vlogo in pomen vseh antifašističnih sil, njihovih tradicionalnih izročil in vrednost, ki so najtrdnjše jamstvo za vsak demokratičen razvoj in uresničitev pravic narodnostnih skupin. Zato pozivamo vse iskrene demokrate, antifašiste, da se odločno upremo vsem poskusom obrniti kolo zgodovine nazaj in, v duhu demokratične solidarnosti, zagotovimo najtrdnjše jamstva za polno uveljavljanje demokratičnih, narodnostnih in človeških pravic.

Trst, 7 okt. 1978

Dieci anni fa... Orbe

Un gruppo di amici, lavoratori, per lo più muratori originari della Slavia friulana molto spesso discutevano dei problemi della loro terra: la Benečija. Mancato sviluppo economico, opera di snazionalizzazione, emigrazione: questi erano i tempi principali e ricorrenti della loro discussione.

Una sera, era tardi, Dino Del Medico propose: perché non creiamo una associazione degli emigranti della Slavia? Marko Petrih, Silvio Feletig ed Elio Vogrig risposero subito di sì. L'Unione emigranti sloveni del Friuli-Venezia Giulia era nata. Era sera, fuori freddo, ma i quattro amici si sentivano bene, contenti. Forse intuivano di avere creato qualcosa di importante per la loro gente. Dimostravano anche che è degli umili, dai poveri che nasce il nuovo, il bene, fonte di cambiamento.

Dieci anni sono passati. Sono stati anni difficili. Sono state combattute dure battaglie per l'emigrazione e per la Benečija. Le strutture dell'Unione si sono modificate, è arrivata gente nuova.

Con questi cambiamenti, con il rientro di quasi tutti i dirigenti della prima ora l'Unione ha avuto qualche polemica, qualche incomprensione. Ma tutto si è risolto nel modo migliore ed oggi l'Unione è più forte, più compatta che mai, pronta ad affrontare i nuovi problemi che le vengono posti.

Questo nuovo corso esige mag-

giore preparazione tecnica, più intensa collaborazione tra le sezioni estere e la sede centrale ed infine aggiornamento della linea politica.

Ed ecco che si profila il III Congresso. Un avvenimento storico per l'Unione, che determinerà il suo futuro.

Abbiamo già scritto, recentemente, di quanto ci aspetta, delle scelte che dovremo fare, delle risposte che dovremo dare. Scelte e risposte che devono andare al di là delle affermazioni generiche, della ripetizione meccanica di slogan usati dalla loro evidente superficialità.

Il ruolo, il compito, la missione dell'Unione è di organizzare gli emigranti, di incanalare le loro giuste rivendicazioni, di farsi portavoce delle loro esigenze presso le competenti autorità.

Inoltre l'Unione ha il dovere di mantenere vivo l'interesse degli stessi emigranti, anche di coloro che hanno deciso di non rientrare più, per la loro comunità, la loro lingua, la loro cultura.

Ora è venuto il momento di agire. L'Unione emigranti è pronta a dare il suo contributo ed a collaborare — nel rispetto delle competenze e posizioni altrui — con tutti coloro (associazioni, enti pubblici) che si impegnano per la soluzione dei problemi economici, sociali e culturali della Slavia.

Ferruccio Clavara

Prvi Slovan na prestolu Sv. Petra

Janez Pavel II. je Poljak

O njem bomo pisali v prihodnji številki

"200 SLOVENSКИH" NOVA MEDALJA POSVEČENA BENEČIJI

«Numismatica Friulana» iz Vidma je te dni izdala izvirno medaljo posvečeno Benečiji. Gre za numizmatičen izdelek, ki bo brez dvoma zanimal ne samo zbiratelje, ampak tudi tiste, ki bi želeli imeti pri sebi svojevrsten spomin naše dežele. Osnutek za medaljo je napravil mladi in nadarjen furlanski graver iz Cente, Ennio Driutti, ki je vpisan na posebni šoli pri kovnici v Rimu; do zdaj je izdelal celo vrsto medalj, ki imajo pretežno furlansko problematiko.

Pri izdaji te medalje je sodelovalo, skupaj z lastnikom že omenjene firme Mariom Ferrarjem, nekaj beneških duhovnikov, ki so izbrali motive in sestavili napise. Zgleda, da tem «200 slovenskim» bo sledila cela serija medalj, ki bo obravnavala tematiko jezikovnih manjšin, ki živijo v Italiji; to je nov in posrečen način posredovanja širšemu krogu ljudi manjšinske problematike, ki je žal skoraj nepoznana in včasih namerano zamolčana.

Na prednji strani beneške medalje je zarisana znamenita kamen, ki se nahaja v Bijačah (občina Podbonesec), okoli katerega so se zbirale «sosednje» nadiške in sovodenjske doline; ta kamen, ki je splošno znan kot Landarska Banka, je postal simbol administrativne in sodniške avtonomije, ki smo jo uživali pod Beneško Republiko. Poleg Landarske Banke je obstajala tudi Mierska Banka, ki je imela podobno funkcijo za šentlenardsko dolino. Enkrat letno sta se obe banki sestajali na skupni seji pod starimi lipami pri cerkvi Sv. Kvirina v Spetru, da bi diskutirali probleme, ki so zadevali vso skupnost. Pod

zarisanim kamnom stoji napis: Landarska in Mierska Banka, okrog kamna pa teče naslednji stavek: Vsi vkup, vsi vkup za staro praudo. Vsi vedo kakšna je ta «stara prauda», za katero se borimo še danes: zaščita in razvoj našega slovenskega jezika, naše kulture in naše biti.

Na drugi strani medalje stoji moderen motiv, ki pa je tesno povezan s tistim na prednji strani. Gre za simbol Kamenice, ki predstavlja tri kole skupaj zvezane z vrvjo in prečrtane z napisom: Kamenica. Kamenica je kraj v Benečiji pri Stari Gori, kjer se vsako leto obnavljajo na moderen način starodavne «sosednje»; na to zborovanje so povabljeni ne samo Beneški Slovenci, ampak tudi sosednji narodi, s katerimi želimo obdržati in krepiti medsebojne prijateljske odnose v duhu enakopravnosti in svobode. Mi nočemo živeti v getu, v indijanskem rezervatu, niti se pustimo vsrkati od prevladujoče kulture večinskega naroda; želimo ostati, kar smo in obenem se postaviti kot most med različnimi narodi in kulturami: to je moderna funkcija, ki jo zahtevamo za naše ljudi in za našo zemljo in ki ima v sodelovanju, v odprtosti in v civilnem vsestranskem razvoju svoja gesla in svoje principe. Zaradi tega stoji okrog simbola Kamenice značilen napis: Praznik bratstva in frajnosti (svobode).

«Beneška medalja» izraža enostavno in zelo nazorno težnjo naših najbolj osveščenih in angažiranih ljudi ter predstavlja današnjo Benečijo, ki je vezana na globoke vrednote preteklosti in je istočasno odprta za nove izkušnje in gleda z zaupanjem v bodočnost.

B.

TAKO ZGLEDAJO NAŠE MEDALJE

Sprejem delegacij narodnih manjšin pri predsedniku deželnega sveta A. Pittoniju

Njegov pozdravni govor

Predstavnik narodnih manjšin je v soboto 7. oktobra zjutraj sprejel predsednik deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine Arnaldo Pittoni.

Na pozdravne besede predstavnikov narodnostnih skupnosti je Pittoni odgovoril z najboljšimi željami za uspeh srečanja, nato pa analiziral pogoje, v katerih se nahajata Trst in dežela Furlanija-Juljska krajina ter slovenska narodnostna skupnost v Italiji. «Nedvomno drži, da s povezovanjem do matičnega naroda manjšine opravljajo tudi v naših krajih pomembno vlogo krepitve prijateljstva in sodelovanja», je dejal Pittoni, «prav tako pa drži, da so manjšine s svojo občutljivostjo zaskrbljene za to, kar se dogaja v Trstu, kjer se je napetost usmerila proti simbolom polpretekle zgodovine vine in boja Slovencev na naših tleh. To je posledica razkrajanja demokratične solidarnosti, kar je prišlo posebej do izraza z volitvami 25. junija». Pri tem je Pittoni citiral izjavo pesnika Biagia Marina, da bo Trst lahko opravil dinamično vlogo povezovanja in prijateljstva samo z enotnostjo narodnostnih kompo-

nent in solidarostjo demokratičnih sil.

Pittoni je pomenljivo priznal, da zabloda, ki je pretresla Trst, ni zajela večine krajevnega prebivalstva. Ta večina si sedaj pričakuje od demokratičnih sil, da bodo prestale izpit in obnovile pobudo, zaradi katere se je v Trstu v desetletjih spremenil odnos do sosedov in do Slovencev.

Pri tem mora dežela Furlanija-Juljska krajina, ki stopa v četrto mandatno dobo, opraviti pomembno vlogo. Odobriti mora ukrepe za obnovo po potresu prizadetega področja, za uresničenje osimskih sporazumov in za družbenogospodarski dvig celotnega področja.

«Ob tem scenariju prihajajo danes do izraza problemi slovenske narodne skupnosti», je zaključil predsednik deželnega zbora Pittoni, «kajti upravičena je zaskrbljenost, da bi se nastalo vzdušje odražalo negativno na dosedanj težnjo po zagotovitvi najširše zaščite. Priča smo zelo delikatnemu obdobju, ko prihaja trenutek, ko bosta morala vlada najprej, nato pa parlament, sprejeti norme za globalno zaščito slovenske manjšine. Izredno velikega pomena je take nove zakon-

ske norme vcepiti na družbeno stvarnost, ki jih v veliki večini sprejema, kot pa jih vsaditi na pusta nerodovitna tla mržnje. Za premostitev tega obdobja je važna, kljub posebnemu položaju, vloga čezmejnega prebivalstva, ki lahko izpriča spoznanje, da gre za prehodne zastoje, da pa ljudje hočejo napredka

in da mu mesto ni sovražno razpoloženo, ker še nadalje gleda na sosede s prijateljstvom. Demokratične sile želijo obnoviti poslanstvo Trsta k solidarnosti in prijateljstvu: to pa so čustva, ki navdihujejo vašo srečanja, obenem pa moja in čustva deželnega zbora, ki ga predstavljam».

MILOŠU KODRIČU V SPOMIN

Pred dobrim mesecem (5. sept.) so v Trstu pokopali Miloša Kodriča, zavednega rojaka. Star je bil komaj 50 let, saj se je rodil 5. febr. 1928 v Trstu. Uničila ga je zavrtna bolezen, ker je bila njegova življenska pot zelo trda, že od rane mladosti.

Kot 16 letnega fanta ga je 14. sept. 1944 aretirala nemška policija in ga zaprla v koroških zaporih.

21. sept. so ga odgnali v Buchenwald pri Dresdenu. Domov, v Trst, se je vrnil šele julija 45.

1952 za ing. agronomije.

Šele l. 1955 se je dokončno vrnil v svoje rodno mesto. Tu je bil več let član Zveze malih posestnikov in član Vsedržavne zveze bivših deportancev. Dolgo let je bil predsednik komunističnega krožka «Pinko Tomažič» v Trstu. Podpredsednik športnega društva Bor, podpredsednik Glasbene matice in Slov. Kult. gosp. Zveze.

Bil je velik prijatelj beneških Slovencev. Z vsem srcem je spremljal in podpiral njihov boj za doseg narodnostnih, gospodarskih in socialnih pravic. Zapuščila sestro Boženo, brata Dušana, mamo Maričko, ženo in 2 otroka — veliko in v Trstu dobro znano zavedno družino. Naj počiva v miru.

Em.C.F.

Tretje srečanje v Trstu

Nadaljevanje s 1. strani

Edino — ne preveliko — zadoščenje imamo, da je vlada odložila vsak sklep, dokler ne bo posebna komisija zaključila svoje delo v globalnem okviru celotne problematike.

Race je pri tem opozoril na počasno delo te komisije in na dejstvo, da v njej prevladujejo ministrski uradniki. V resnici pa ima vlada dovolj izkušenj z južnotirolskimi Nemci, pozna pa tudi zakonske osnutke KPI, PSI, SSK in SKGZ, ki ji lahko krepko olajšajo delo. Potrebna je samo dobra volja.

Marsikaj pa je odvisno tudi od nas Slovencev samih: predvsem moramo še naprej nastopati enotno, je dejal Race, ki je nato prešel k oceni osimskega sporazuma in obvez italijanske republike do naše manjšine. Slovenci smo podprli vsebino sporazuma in SKGZ zagovarja načelo medsebojne odvisnosti in potrebuje, da je treba obnoviti gospodarske in človeške niti mesta z zaledjem. Zato Slovenci branimo sporazum proti nasprotnim glasovom, ki so se pojavili v Trstu. Zato smo zagovorniki enotnosti demokratičnih strank, ki naj odpravijo zapreke in nevarnost, ki so prišle še posebej do izraza s skrunjenjem spomenikov na Krasu in protislovenskimi izbruhi.

Prav ob tem občutnem vprašanju se je zaključil prvi delovni dan srečanja, ko so predstavniki narodnostnih skupnosti sosednjih dežel izrekli solidarnost tržaškim Slovincem in obsodili napade na spomenike našega boja.

Zvečer so si člani vseh delegacij ogledali premiero Krleževe drame «Leda» v izvedbi SSG v Kulturnem domu.

Naslednji dan, v soboto 7. oktobra, je ob 9. uri zjutraj sprejel delegacije predsednik deželnega sveta Arnaldo Pittoni (O tem sprejemu objavljamo članek posebej). Po sprejemu pri predsedniku Pittoniju se je nadaljevalo zasedanje delegacij v istih prostorih kot prejšnji dan. Posamezni predstavniki so obravnavali nekatere specifične probleme, dopolnjevali informacijo prvega dne, izražali ocene in predloge.

Tako je predstavnik Italijanov z obalnega območja spregovoril o nujnosti izboljšanja šolske strukture in potrebi širše družbene zavzetosti za krepitev sedaj ošibljene šole narodnostne skupnosti.

Izidor Predan je orisal položaj v Benečiji in je še posebej poudaril pomen videmske pokrajinske konference o jezikovnih in etničnih skupnostih, kakor tudi z razpravo, ki se je razvila v beneških občinskih svetih v zvezi z vprašalno polo vladne komisije za proučevanje vprašanih slovenske manjšine. Pri tem je Predan dejal, da so dani odgovori še vedno omejevalni in dvoumni, čeprav predstavljajo korak naprej v primerjavi s popolnim zanikanjem obstoja slovenske manjšine v videmski pokrajini še pred nekaj leti.

Za njim je spregovorila komunistična senatorka Jelka Gerbec, ki je izhajala iz pričevanj narodnosti iz SFR Jugoslavije ter priznala velik pomen procesa družbene demokratizacije in vpliva na reševanje problematike manjšin. «Vzbuja se nam vtis, da je reševanje teh problemov zelo preprosto, kadar obstaja prava dobra volja in ustrezen družbeni red», je dejala Gerbecova, ki je nato prešla k vprašanju Slovencev v Italiji. Nekaj je bilo storjenega, je dejala, vendar smo zabeležili nevezdrne zamude in odlašanja, tako glede na Andreottijeve objave o dejavnosti vladne komisije, kot tudi v deželi, kjer se vztrajno preperečuje uveljavljanje slovenščine v upravnih telesih.

Branko Pahor (PSI) je pritrdil stališču, da je boj manjšin za enakopravnost povezan s splošnimi napori demokratičnih sil na vsedržavni ravni. Zato je pomembna vsebinska enotnost glede zakona za globalno zaščito. Kar zadeva

Trst je opozoril na dejstvo, da se je v zablodi izrekla za meščanske sile ena tretjina volivcev, vendar velika večina podpira demokratične sile in njihove napore.

O pomenu vsestranskih stikov med manjšino in matičnim narodom, tudi na materialnem področju, je spregovoril Wieser, ki je izrecno omenil primere skupnih gospodarskih pobud, ki lahko zajamejo v širše okvire sodelovanja tudi pripadnike večinskega naroda in v tovarnah o oblikujejo pogoje za enakopravnost.

S temi posegi, predvsem pa z živahno izmenjavo mnenj in izkušenj, navezovanjem in programiranjem novih stikov, se je zaključilo delovno srečanje narodnostnih skupnosti, katerih marsikaj ne veže skupna usoda, pač pa predvsem skupna želja po vsestranskem razvoju, enakopravnosti in v tem okviru želja po zblizevanju živijo, in iz katerih rastejo.

Med kosilom v Sempolaju je delegacije manjšin pozdravil župan devinsko-nabrežinske občine Albin Škerk, ki jih je v krajšem nagovoru seznanil z narodnostno in gospodarsko-socialno stvarnostjo občine. V imenu delegacij se je župan zahvalil za pozdrav Ferenc Hajos. Predsednik Slovenske kulturno-gospodarske zveze Boris Race je nato prebral zaključno poročilo o srečanju delegacij, ki so ga prisotni člani delegacij odobrili. Predstavniki Italijanov iz Socialistične republike Slovenije Leo Fusili je sporočil, da bo gostitelj četrtega srečanja manjšin prihodnje leto italijanska narodnostna skupnost na Koprskem. Na kratko sta spregovorila še predstavnika obeh koroških delegacij Karel Smolle in dr. Franci Zwitter. Oba sta poudarila težak položaj koroških Slovencev in izrazila željo, da bi Slovenci v Italiji še naprej kot doslej spremljali z zavzetostjo boj koroških Slovencev, ker je ta boj boj nas vseh.

Po kosilu v Sempolaju so delegacije odpotovala med goriške Slovence. V Steverjanu so jih pričakali predstavniki goriških manjšinskih organizacij ter občinski upravitelji, med katerimi tudi župan občine Doberdob Andrej Jac. Vseskupaj je sprejel steverjanski podžupan Ciril Terpin. V svojem pozdravnem nagovoru je Terpin izrazil zadovoljstvo, da so si delegacije manjšin na svojem potovanju po Goriški izbrale za svoj cilj Steverjan in se bližje želele seznaniti s položajem njegovega prebivalstva.

Povedal je, da ima občina slovensko upravo ter da so vsi sotovalci Slovenci. Slovenski jezik je prisoten na smerokazih, slovenščina na sejah občinskega sveta. Nanižal je več podatkov o kulturnem udejstvovanju ter še posebej omenil festival narodnozabavne glasbe, na katerem sodelujejo skupine iz vse Slovenije. Svobodo so si steverjanci izbojevali za ceno številnih žrtev. Občina je dala 300 partizanov, od katerih je 70 padlo. NOB je dala velik delež k odpravi suženjstva, ki ga je predstavljalo kolonstvo v Brdih. Govoril je tudi o političnem položaju v občini ter dejal, da občino že od 1952. leta dalje vodi edina slovenska stranka, SSK.

Svoj govor je sklenil z ugotovitvijo, da oblasti prepogosto nimajo poslušna za naše potrebe in da svojih težnih občina ne more vedno uresničevati.

V razpravi so se navzoči zanimali za gospodarski položaj, zlasti še za razvoj vinogradništva, za šolstvo, dvojezičnost itd. V razpravo sta posegla tudi predsednik SSO Damjan Paulin in politični tajnik SSK za Goriško Marjan Terpin.

Na županstvu v Sovodnjah, kamor so delegacije prišle okrog 19. ure, je prvi občan Jožef Češcut v kratkem nagovoru opisal prizadevanja občine, da bi občani ostali Slovenci. O finančno gospodarskem položaju občine je dejal, da ima uravnotežen proračun, da nima dolgov in da je zgradila šole, popravila ceste ter uredila druge komunalne storitve. Pred 20-25 leti so bili občani pretežno kmetje, danes pa so skoraj vsi zaposleni v industriji ter si s stalno zaposlitvijo izboljšujejo svoj gmetni položaj. Želim, je dejal, ob koncu, da bi iz naše občine odnesli kar najlepši vtis in da bi se še kdaj vrnili, če vas pot zanese k nam. Dvignil je čašo ter nazdravil manjšinam, ki so navzoče na tretjem srečanju, kakor tudi manjšinam, ki kjerkoli že živijo po svetu.

Pozdravnim nagovorom predstavnikov občin se je v imenu delegacij zahvalil dr. Franci Zwitter. Dejal je, da so se zbrali zato, da bi ocenili položaj. Med drugim so tudi ugotovili, kako si občine prizadevajo, da bi slovenski človek ohranil svojo identiteto pa čeprav živi v tujerodnem okolju. Srečanje delegacij manjšin se je zaključilo z ogledom Doma Andreja Budala v Standrežu.

Rajnik Miloš Kodrič

Redattori - Redakcijski odbor:

Ferruccio Clavora

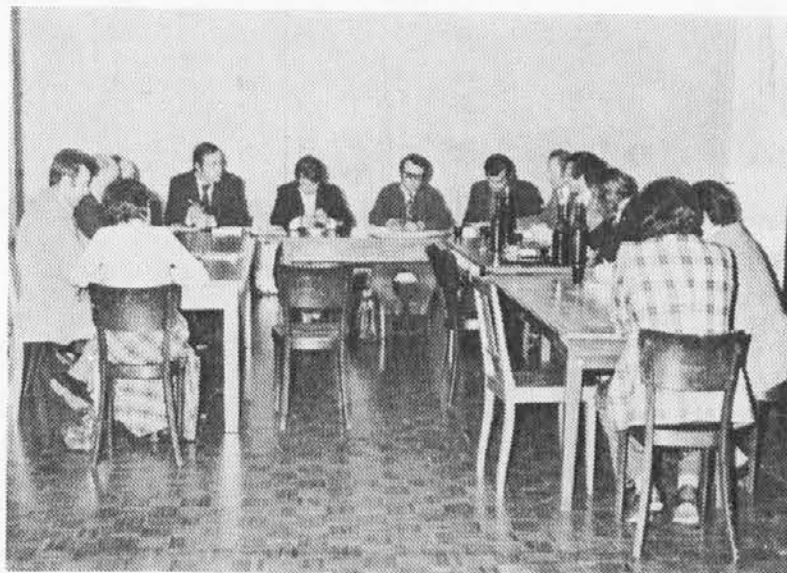
Ado Cont

Luciano Feletig

EMIGRANT

T'HAN VENDUTO T'HAN COMPRATO

*T'han venduto, t'han comprato.
Sulla carta di un trattato.
Sei venuto ed hai portato
la valigia, la speranza, la fatica.
Sei venuto ed hai cercato
la seconda libertà.
Prigioniero dei tedeschi.
Prigioniero degli inglesi.
Partigiano di pianura e di montagna.
Sei tornato ai tuoi paesi.
Non c'è più la ferrovia
la tua strada è tutta buchi.
Non sai far la borsa nera
di lavoro non ce n'è.
Hai trovato pane e casa.
Hai trovato troppo presto.
Qualche franco di pensione
ed i polmoni tutti neri di carbone.
Hai taciuto, hai lavorato
come il Cristo flagellato.
Hai trovato troppo presto.
Una triste libertà.
Ma tuo figlio non conosce la mina.
Ha trovato un lavoro pulito.
Ha trovato una biondina.
Che non parla come te.
Nasce la gente nuova.
Spunta sul tronco antico.
Tu sei finito.
Ma il grano che marcisce spunterà.
Sei venuto, hai fatto bene.
Quel che conta è che è spuntata gente nuova.
Tu sei finito.
Tu sei sparito.
Ma il grano che marcisce spunterà.*

Prvi časi

Prvi kongres v Orbe

Manifestacija v Vidmu meseca decembra 1971. Naše društvo manifestira po ulicah Vidma

Prvega novembra 1975 II Kongres v Taminesu

DOMOV ŽELIM

*Do grla sem sit Pariza,
Bruslja, New Yorka, Stuttgarta,
Ottawe, Zuricha, Camberre.
Do grla sem sit visokih palač,
tisočerihi luči in bogatije sveia,
ki mi na šobe zapira vrata.
Naveličan sem ropotajočih mašin
po fabrikah, belgijskih minjer,
švicarskega mraza in gospodarjev,
avstralskih plantaž in kanadskih gozdov.
Štuť sem nositi valizo po svjetu.
Domov želim
gor pod Matajur, v mojo staro,
kumarno, zakajeno hišico,
kjer me čaka moja mama,
joče in kliče, naj se vrnem.
Me ne ustavi več nobena sila,
noben grom,
zdať zdať vrnem se na dom!*

Izidor Predan

POZDRAV EMIGRANTOM

*Vse pozdravljam emigrante,
naše drage, mlade fante,
ki po svetu so že leta,
kot so naše vse dekleta.
Vsak naš dom je skoraj prazen,
že kmetija gre narazen,
kaj razstresel vas je grom?
Hitro, hitro vsi na dom!
Delo doma vsi dobite,
nam vasi spet oživite,
boljši doma čaren kruh,
kot po svetu pečen puh!
Zdravje, srečo in veselje
danes tu vam vsem želimo,
naj vas Bog spet tu pripelje,
da se hletu vsi dobimo!*

Izidor Predan

**TISTI, KI SE ODPOVIE SVOJEMU
JEZIKU, SE ODPOVIE SVOJEMU
RODU' IN SAMEMU SEBE**

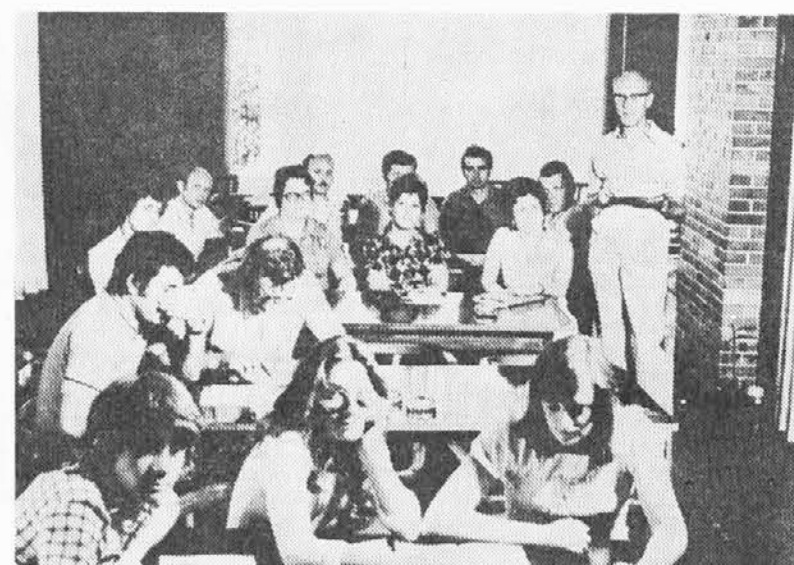
**SLOVENC,
GOVORITE
PO
SLOVENSKO!**

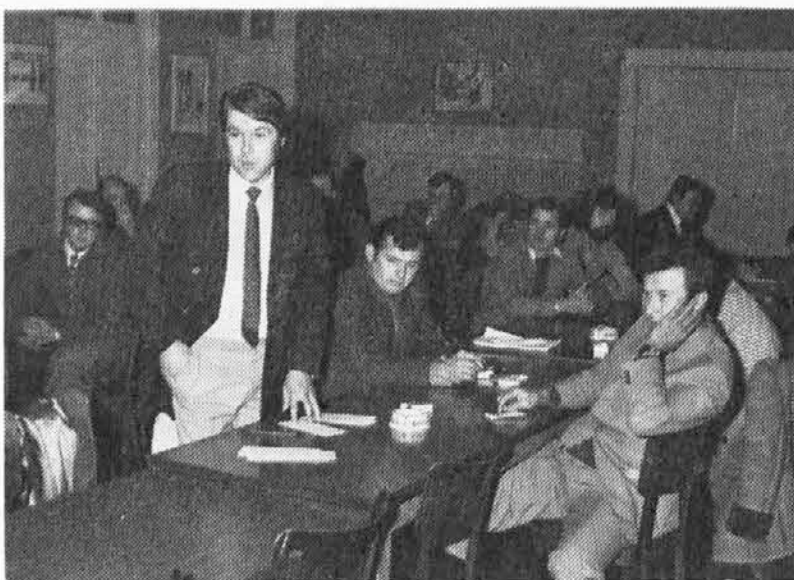
Marko Petrigh, prvi predsednik

Tamines, sekcija, ki beleži zgodovinske faze naše Zveze

Emigranti se učijo svojega materinega jezika med počitnicami

Orbe 13. junija 1974.

Seraing: druga važna etapa

Ena izmed zadnjih izkušenj: Poletni seminar v Kopru, julija 1978

Come si spiega la nostra storia

«Tanto attaccamento poi serbano i nostri slavi a questo loro idioma, da esser tradizione che non essendo riuscito il cividalese s. Paolino patriarca d'Aquileia a farli cristiani nemmeno coi doni, loro porti da missionari latini, si decise ad inviare in mezzo ad essi sacerdoti slavi,

e che appena i nostri montanari udirono la spiegazione del Vangelo nella lingua dei santi Cirillo e Metodio, tutti si convertirono alla nuova fede»... (1)

...«Nè potrebbe essere altrimenti, perchè la lingua slava s'identifica meravigliosamente colla natura delle co-

se e degli uomini, onde per sradicarla, prima si dovrebbe togliere di mezzo e le une e gli altri». (2)

(1) SLAVIA ITALIANA - Avv. Carlo Podrecca - p. 28.

(2) SLAVIA ITALIANA - Avv. Carlo Podrecca - p. 29.

ZVEZA IZSELJENCEV IZ BENEŠKE SLOVENIJE
Ul. 9 agosto št. 8 - 33043 Čedad - tel. 0432-71386

UNIONE EMIGRANTI SLOVENI FRIULI VENEZIA GIULIA
Via 9 agosto n. 8 - 33043 Cividale - tel. 0432-71386

UNITI SAREMO PIU' FORTI!
ADERITE!

KOLIKO NAS JE BILO IN KOLIKO NAS JE DOMA

Leto:	1871	1901	1911	1931	1951	1961	1971	1977
Dreka	1345	1389	1424	1458	1392	1128	599	458
Grmek	1587	1570	1678	1621	1737	1645	929	849
Podbonesec	3491	3779	3991	3864	3735	3306	2237	2056
Sv. Lenart	2370	2639	2623	2424	2283	2077	1375	1279
Špeter	3101	3313	3525	3039	3088	2842	2331	2147
Sovodnje	1889	2078	2026	2044	2077	1741	1226	1115
Srednje	1647	1805	2000	1908	1883	1554	952	845
Bardo	2526	2929	3220	2835	2377	1910	1140	975
Tipana	2638	3255	3700	3401	2841	2258	1251	1232
Rezija	3275	3952	4671	3114	3350	2830	1805	1627
Skupno	23869	26709	28858	25708	24763	21291	13845	12665

TUTELA SI! TUTELA NO!

Art. 6 della Costituzione della Repubblica italiana:

«La Repubblica tutela con apposite norme le minoranze linguistiche».

Art. 3 dello Statuto della Regione Friuli - Venezia Giulia:

«Nella Regione è riconosciuta parità di diritti e di trattamento a tutti i cittadini, qualunque sia il gruppo linguistico al quale appartengono, con la salvaguardia delle rispettive caratteristiche etniche e culturali».

Pij Cencigh Hodin, presidente della sezione di Lugano

Per hiše, ljubesno ospodinja:
[seniča doji
pačaso tu pladene: mješta
[hladi.

Pij Cencigh Hodin

(lieto 1975)

La Regione e noi

Dalle dichiarazioni programmatiche del Presidente della Giunta regionale, avv. Antonio Comelli, rileviamo quanto segue:

«La Regione svolgerà infine un ruolo attivo presso il Governo ed il Parlamento per la rapida definizione, da parte della Commissione costituita presso la Presidenza del Consiglio, di orientamenti precisi, idonei ad uno strumento legislativo nazionale contenente adeguate misure per la tutela globale dei diritti della minoranza nazionale slovena».

Teško življenje

«Batudo popite z masenkem na rite!».
Nueč an dan dielamo teške briemana vlačemo.
Kuešpe hudo cvikajo usta sline žvekajo.

Deleč človek ma opočivanje bodi priedno njega peštanje. Tu toblade liepo je spate ma še kriepen dou ma vstate. Ker daž merzu začne liat neiče sonce mo pomat. jezen je an zlo borla... dou čes kerst: žlavena.

Šuija se ker mokra je rožila ma leti an skače: tej kobila. Truden, pueten, tu mokrine..., pounet ma jasla: lačni živine. Ujekat ne mara, zna terpiet neč ne vpraša za živiet.

CONTINUANO I CONTATTI CON L'ARGENTINA

Continuano a svilupparsi i rapporti tra la sede centrale e gli emigranti sloveni residenti in Argentina e più particolarmente con la comunità di Buenos Aires.

Dopo la visita di Carino Trinco dello scorso inverno si sono stabiliti utili contatti che dovranno portare al più presto alla costituzione ufficiale della sezione di Buenos Aires. Questo si rende indispensabile, non solo per il naturale

sviluppo della nostra Associazione, ma soprattutto perchè con questo collegamento si darà una risposta alle richieste ed esigenze degli emigranti che per la lontananza ed i problemi che hanno meritato una particolare attenzione.

Particolare attenzione dovrà essere data ai problemi sociali di coloro che intendono rientrare: impegno che coinvolge direttamente l'ufficio di Patronato.

UCITE VAŠE
OTROKE PO
SLOVENSKO!

SOVODNJE

Rešeni in nerešeni problemi komuna - na naša uprašanja
odgovarja šindak Petar Zuanella

Je že stara želja Novega Matajurja, da bi prišli na njegove strani problemi useh naših komunskih uprav, (administracij), da bi se lahko odkrito pogovorili o teh problemih s šindaki in svetovalci, da bi pohvalili njih pametno delo in trud, da bi kritizirali pomanjkljivosti in nezdrave korake, da bi jim pomagali premostiti težave.

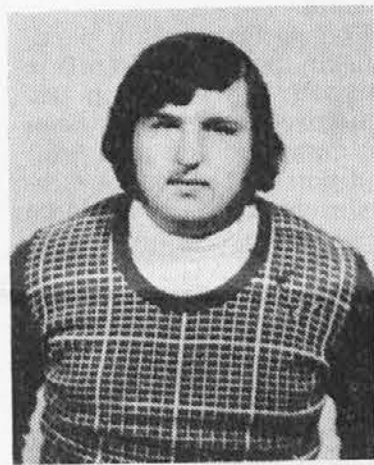
Dolžnost našega Novega Matajurja je, da piše o vseh problemih, ki martrajo naše komunske administracije, da jih postavi pred oči odgovornim oblastem, da udari po tistih, ki zovlačujejo in zanemarjajo pozitivno rešitev določenih problemov naše skupnosti. Zelja in dolžnost Novega Matajurja je, da spodbuja, svetuje in pomaga komunam naše Benečije pri reševanju vseh problemov.

To ni samo želja tistih, ki smo odgovorni in pišemo Novi Matajur. Tak je bil tudi sklep bralcev našega lista, ki so se bli zbrali pred štirimi leti u Goremjem Tarbju.

Mi smo že od začetka izhajanja Novega Matajurja pisali o problemih naših komunov, a usledno se ni paršelo do tajšnega sodelovanja, do kolaboracija, ki smo ga želeli s komunskimi administracijami. Kauža je no malo naša, no malo na tistih komunskih možeh, ž njese zastopili urjednost naše štampe.

Po pravici povjedano, nekateri komunl nam gredo na roko, so pa tudi taki, s katerimi njesimo še mogli ustvariti pravega in odkritosrčnega dialoga.

Primer najbolj odkritosrčnega razgovora je intervju, ki smo ga napravili s šindakom iz Sovodnjega, gospodom Petrom Zuanello.

Upamo, da bomo imeli kmalu tako odkritosrčne razgovore tudi z drugimi našimi šindaki. Naš pogovor s šindakom iz Sovodnjega je naslednji:

Uprašanje: Vi ste že nad tri leta šindak Sovodnjega. Kajšne velike probleme ste do sada rešili in kajšni so ostali, ki bi jih bluo trjeba hitro rešit?

Odgovor: Problemi so usi veliki, odvisno je kakuo jih človek uzame in s kajšnega kraja jih gleda. Problemi, ki smo jih do sada rešili, vsaj delno, so poti, «viabilita». Postrojili in asfaltirali smo cjesto od Vartač do Tarčmuna, Matajurske Barca in u Gabruco. Napravli smo cjestni obroč na Matajurju, blizu bajte (rifugio). Za tuole zadnje djelo nam je pomagala provinca in dežela (region). Na cjesti od Sovodnjega do Čeplesišča smo imeli težave z velikim plazam. Na tistem kraju, blizu Rant, smo napravili podporne zidove, postavili mrježo in usjali posebno travo, ki darži gor tisto zemjo, ki je ostala.

Uprašanje: Imate probleme z vodo in vodovodi?

Odgovor: Problemi so še veliki. No malo smo jih rešili, druge pa se troštamo, da jih bomo u kratkem cajtu. Najbolj velik problem smo

imjeli u matajurskih Barcah, kjer je manjkala vaška (serbatoio). Za proget in denar. Djelo je šlo že u zgraditev nove vaške imamo sada apalt za 15 milijonov lir. Drug problem so Mašera in Dolenja Bardca, ki pa bo kmalu rješem.

Par Mašerah napravimo še eno vaško za gorenji konac vasi, u Bardcah pa bomo ujeli še no malo vode in postavili nove loruove. Troštamo se, da bojo te dvje djela opravjene do mjesca maja prihodnjega ljeta. Djelo bo koštalo 30 milijonov lir. Tudi u Čeplesišču imamo velik problem z vodo. Tam jo je bluo zmjeraj malo. Lorovi starega vodovoda so gnili in za gorenji konac vasi smo že postavili nove. Upam, da bomo mogli napraviti preca podobno djelo tudi za dolnji konac vasi. To bo koštalo 25 milijonov lir. Kar se tiče vodovoda u Savodnjah, smo postrojili te star (kajšnih 800 metrov). Zatuio smo zapravli parblžno 6 milijonov lir.

Uprašanje: Kaj pa odtočni kanali (fognature)?

Odgovor: Odtočne kanale (fognature) smo ložli namest po usjeh vaseh.

Uprašanje: Kakuo pa je problem z javno električno lučjo?

Odgovor: Muoram reč, da smo sada na dobrih. Javno (publik) električno razsvetljavo imamo po vseh vaseh. Zahnja luč bo kmalu zagorela, čez dobrih deset dni, ker je že use djelo opravjeno. Za javno električno luč smo zapravli za use vasi 70 milijonov lir. Tle bi rad še povjedu, da smo napravili en novi britof za Mašera, ta stara u Čeplesišču in Tarčmunu pa postrajamo.

Tud tuole djelo košta okuole 70 milijonov lir.

Uprašanje: Kakuo skarbi vaš komun za te mlade?

Odgovor: Znano je, da so imjeli naši te mladi do sada malo al nič. Obedan jim ni pomagu, da bi se rešili iz ambienta. Njeso imjeli drugega ku oštarijo, karte in podobno. Sada imajo lepuo športno grišče. Mismo parpejali do konca djelo, ki ga je bla začela že prejšnja administracija. Športno igrišče lepuo funkcionira in kmalu bomo začeli djelat, da parpejemo do njega električno razsvetljavo. To djelo bo koštalo 25 milijonov lir, od katerih nam je dau 15 deželni odborik (ašešor) za šport. Luč na kampu je bla zlo potrebna, ker se morejo naši te mladi vadit in igrat samuo zvečer, čez dan hodijo djelat, al pa u šuolo. Kajšan je mislu, da je denar za športno igrišče proč varžen, jest pa mislim, da je pozitivna rječ. Ne samuo mlade, tudi starejši ljudj partegne iz oštarije in drugih negativnih reči. Kar pa se tiče zaposlitve (okupacija) te mladih, je problem kot po drugih naših komunah. Tučemo se u konzorciju za industrijski razvoj (consorzio per lo sviluppo industriale), da bi ta napravu fabrike buj ki se more blizu naših dolin, da bi imjeli djelo buj blizu doma.

Uprašanje: Kakuo skarbite pa za te stare?

Odgovor: Za te stare smo mogli le malo napraviti. Kar se je dalo napraviti, je tuo, da imajo sada socialne usluge (assistenza sociale) doma. Tuo je pozitivna stvar. Njesmo parsiljeni jih pošiljat u počitniške domove (ricovero). Smo radi, da jih moremo imjeti med nami in tudi oni se dobro počutijo, se ne čutijo, zanemarjeni, zapuščeni, emarginirani. Napravli bomo use, kar bomo mogli, da bomo tole socialno službo še izbuojšale.

Uprašanje: Kajšni pa so problemi s šuolo?

Odgovor: Na zadnjem konseju smo sparjel proget za drugi lot osnovne šuole u Sovodnjah. Parvo

djelo je koštalo 74 milijonov, tuole zadnje pa bo koštalo 150 milijonov lir. Ker sami njemamo denarja, smo zaprosili za posojilo (mutuo), ki nam ga je dala Cassa di Risparmio iz Gorice na garancijo dežele. Dežela (region) nam bo dajala 20 ljet po 11 milijonov in pou na ljeta, da bomo lahko plačevali doug z interesi ured.

Ljetos smo koncentrirali use šuolske otroke u Sovodnje. Kupili smo dva «solabus» in čakamo trečjega, da bomo vozili šuolarje iz gorskih vasi u dolino. Ti trije «solabus» bojo koštali 28 milijonov lir. Denar nam je dala dežela (region). Pru takuo smo sparjeli proget za zgraditev otroškega vrtca (asilo) u Sovodnjah. Zgraditev bo koštala 65 milijonov lir. Tudi teli stroški bojo pokriti s kontributam dežele.

Uprašanje v uprašanju: Imamo še dve važni vprašanji, ki pa se ne tičejo samo vašega komun, pač pa cele Benečije. Al nam lahko odgovorite nanje?

Odgovor: Al se ne bojo naveličali brauci? Al ne bom predolg?

Naš odgovor: Brez skarbi. Naši brauci bojo z velikim zanimanjem in radovednostjo brali vaše odgovore.

Šindak: Pa kar na dan z uprašanj!

Uprašanje: Znano je, da je buj tudi vaš komun zlo poškodovan od potresa. Kakuo ste se parpravli na obnovu?

Odgovor: Posebna komisija je ocenila, da je utarpeu naš komun zavoj potresa eno milijardo in 100 milijonov lir škode. Tale velika škoda se je določila že k stuoletnemu buoštvu, zapuščenosti in zastalosti, a mi se njesimo udali.

Odvihnilo smo rokave in popadli za djelo. Preca po potresu smo ustanovili tehnični urad (ufficio tecnico) na komune, ki rešuje use prošnje za obnovitev poškodovanih hiš. Kritike so velike od ljudi, ker ne gre use gladko, kakor bi želeli. Zamude so u plačevanju za postrojene hiše. Ljudje pa morajo zastopit, da denar je tisti, ki je in kadar nam ga pošjajo, ga je treba lepo razdelit na use kraje. Treba je use videt, pregledat opravjeno djelo in druge burokratske probleme.

Uprašanje: Dost denarja so vam dali do sada in kdou vam ga je dau za obnovu?

Odgovor: Na podlagi deželnega zakona (Legge regionale n. 17) nam je dala do sada dežela 350 milijonov lir. Na podlagi deželnega zakona številka 30 so nam dali drugih 300 milijonov lir, to je denar, ki ga imamo šele u kasi in ga bomo dajal tistem, ki postrajajo hiše.

Za drugo ljeta smo uprašal, zmjeraj na podlagi zakona šte. 30, za javni poseg (intervento pubblico) drugih 700 milijonov lir. Za privatna dela (intervento privato) pa 600 milijonov lir. In spet na podlagi zakona številke 17 smo zaprosili za hljetu, za javna dela (opere pubbliche) 366 milijonov lir. S tem zadnjem denarjem mislimo napraviti vič javnih djel, a podrobnosti vam bom povjedu drugikat.

Uprašanje: Kakuo gledate vi in vaši konselirji na manjšinsko problematiko, na ohranitev in razvoj našega jezika, kulture in navad?

Odgovor: Lepo, da ste mi postavili to uprašanje. Naše stališče do tega problema smo povedali posebnim komisijam za studij problemov slovenske manjšine v deželi Furlaniji-Juljski krajini, ki jo je imenoval predsednik ministrov Andreotti. Povedali smo, da govorimo slovensko, da so nam preveč časa zankali naše pravice, da je treba omogočiti učenje slovensčine tudi po šolah in da je treba pomagati slovenskim kulturnim društvom, da ohranijo to našo kulturno bogatijo, ki pripada celi italijanski republikli.

Tako nam je odgovarju sovodnjski šindak Zuanella, eden izmed najbolj progresističnih socialdemokratov v naših dolinah. Kadar je buj imenovan za šindka, je buj drugi najmlajši šindak u Italiji.

Z novimi in mladimi ljudmi, so paršile u naše komune nove ideje. So ljudje puni dobre volje. Treba jim je iti na roko, jih spodbujati in jim pomagati. Drugo bo use šlo. Šindaku u Sovodnjah se zahvaljujemo za pogovor. Njemu, njegovim konselirjam in usem ljudem pod Matajurjem želimo, da bi mogli kmalu pozitivno rešiti use njih probleme, da bi imjeli buoš življenje, kot so ga imjeli do sada. So ga uredni!

PIŠE PETAR MATAJURAC

Po vaseh srednjskega komun ne govorijo po slovensko?
Glih tarkaj, da me ni zavoj smjeha predaru madron

U začetku mjesca julija je Predsedstvo vlade (Presidenza del Consiglio dei ministri) pošju šindakom u Benečijo uprašalno polo (questionario), ki jo je parpravla posebna komisija, ki je bla imenovana od governa, da preštudira položaj slovenske manjšine u deželi Furlaniji-Juljski krajini. U telem «questionario» je bluo 5 uprašanj (domande), na katere je bluo trjeba odgovorit.

Parvo uprašanje (domanda) se je glasilo takole:

«Al so na teritorju vašega komun al pa samuo u nekaterih vaseh prisotne skupine ljudi, ki govorijo u družini al pa u vasi jezik, ki je drugač od italijanskega? Po italijansko se uprašanje glasi:

«Se nel territorio di codesto Comune o in alcune delle sue frazioni siano attualmente presenti gruppi di popolazione che, anche solo nello ambito familiare e locale, usino come mezzo di espressione normale un idioma diverso dall'italiano».

Drugo uprašanje se glasi: Kakšne so jezikovne karakteristike te govorice. Po italijansko: «Quali siano le caratteristiche linguistiche di tale idioma».

Druga uprašanja so buj duga in zavoj pomanjkanja prestora, vam jih ne bom tle pisu.

Na parvo uprašanje so odgovorili usi naši komuni, da se govori par nas jezik, ki je drugačen od italijanskega.

Na drugo uprašanje so odgovorili (večina), da je tuo slovenski dialekt. No malo naumno je odgovorili Sv. Lenart, a h temu se povarnem drugikat. Kadar pa sem prebrau, kaj je odguriu komun u Srednjem, me je mu predrjet madron od smjeha.

Al veste kaj so odgovorili? Na parvo uprašanje so odgovorili, da samuo u nekaterih vaseh srednjskega komun se govori slovenski dialekt, na drugo uprašanje so odgovorili da so karakteristike tega dialektla mešanica slovenskega, furlanskega, nemškega, francoskega in italijanskega jezika.

Pozabili so dodat: španskega, angleškega in ruskega.

Parva rječ, ki mi je paršla na miseu, kadar sem tuole prebrau, je bla, da so se ga muorli presneto nasarkat, kadar so so tuole pisali, ker samuo politično in nacionalistično sovraštvo ne more parpejat človeka do tega, da napiše takuo debele kaštronerije, takuo debele laže, ki ne morejo iti tu uha še tistemu ne, ki jih ima velike ku muš, duge ku trombon an odparte ku vater.

Kar so napravli, jo lahko imenujemo nacionalistična pijanost.

Zakaj so napisal, da se guori u nekaterih vaseh slovan-

ski dialekt (dialetto slavo), če so hitro potle na drugo uprašanje odgovoril, da je ta dialekt mešanica slovenskega, furlanskega, nemškega, francoskega in italijanskega jezika? Jest jim dam za usako fancosko besjedo, ki jo najdejo u našem jeziku 10 milijonu lir! Tuole jim lahko ponudim, ker sem prepričan, da mi ne bo mogla iti lira iz gajufe.

U Rimu lepuo vedo, da so jezikovno mešani komuni (Comuni mistilingui) u naši Provincii. Imamo Tavorjane (Torreano), Fojdo (Faedis), Ahten (Attimis), Neme (Nimis), kjer u dolinah govorijo Furlansko, u gorskih vaseh pa po slovensko. Zatuio so napisal u «Questionario». «Se nel territorio di codesto Comune o in alcune delle sue frazioni siano attualmente presenti gruppi di popolazione, che anche solo nell'ambito familiare e locale, usino come mezzo di espressione normale un idioma diverso dall'italiano».

Tisto, ki smo podčrtali in alcune delle sue frazioni je bluo namenjeno tem komunam, ne pa Srednjemu, ki še topoluške uce vedo, da govorijo usi po slovensko!

Zarjes, kadar sem brau dokument srednjskega komun, sem mislu, da je dokument - odgovor Tavorjane, Fojde, Ahtna al pa Nem. Sem se zmotu in mi ne ostane drugega, ku da jo varšem na smjeh.

Srednjski komun pravi, da samuo u nekaterih vaseh se govori slovenski dialekt (in alcune frazioni si parla il dialetto slavo). Uporam jih, u kajšnih vaseh se ga govori in u kajšnih se ga ne govori? Naj povedo jasno nam in Rimu! Šu sem stuokrat skor po usjeh vaseh srednjskega komun. Zmjeraj sem se lepuo zastopu z ljudmi po slovensko. Povjem vam, da so dobri, pošteni, pridni, gostoljubni in radodarni ljudje, ta kuo ku k'znajo biti samuo Slovjenj.

Takuo so dobri, da se ne znajo še ujeziti, kadar se hudobno igra za njih ime, za

njih harbatam.

Rjes je, da jih poznam no malo tudi tajšnih, ki znajo lepuo, perfektno klet, preklinjat po italijansko, ma perfektna italijanska kletvina ni še zadost, da bi lahko zapisal, da je po naših vaseh doma samuo italijanski jezik in kultura, tud zatuio ne, ker znajo klet po italijansko še po drugih naših komunah, pa le njese napisal, da ne govorijo slovenskega dialektla. Poznam ljudi u Tolminu in Ljubljani, ki perfektno preklinjajo po italijansko, morebit je zavoj tega naredu Mussolini «Regno d'Italia - Provincia di Ljubljana?».

Nu, sada so mi jo prekleto nagodli u Srednjem, ker ne znam lepuo po talijansko, bom muoru od sada naprej voziti za sabo tolmača (interpreta), kadar bom muoru iti po srednjskih vaseh.

Po pravici povjedano so še tri majhane vasi u srednjskem komunu, kjer me še ni bluo: Polica, Klinac in Melina. Morebit, da u teh vaseh ne znajo po slovensko? Mi se zdi pa čudno, zak dokument piše «in alcune frazioni si parla il dialetto slavo», kar naj pomeni, da jih je vič tistih, kjer tega dialektla ne govorijo, zatuio ne morejo biti samuo u Polici, Klincu in Melini tisti, ki ne guorijo po našim.

Nu, sada grem pruoti koncu. Povjedat vam muoram, dragi brauci, zaki me je mu madron predrjet od smjeha. U Srednjem komandirajo komun socialdemokrati in kar mi je znano, socialdemokrati njese šli še deleč od kristijan ske vjere. Tudi tisti u Srednjem hodijo šele k Sv. Maši, h spuoved in h Sv. obhajilu.

Kristjanu je znano, da je laga grjeh. Pomislu sam, da če bi šli h spuoved avtorji tega grjeha, bi jim muorla dat gospuod Cencig in gospuod Mucig za pokuoro, za pojest usakemu po 5 kilu sena.

Zatuio, vidite, sem se takuo smejau, da sem se zviju.

Vas pozdravja Vaš
Petar Matajurac

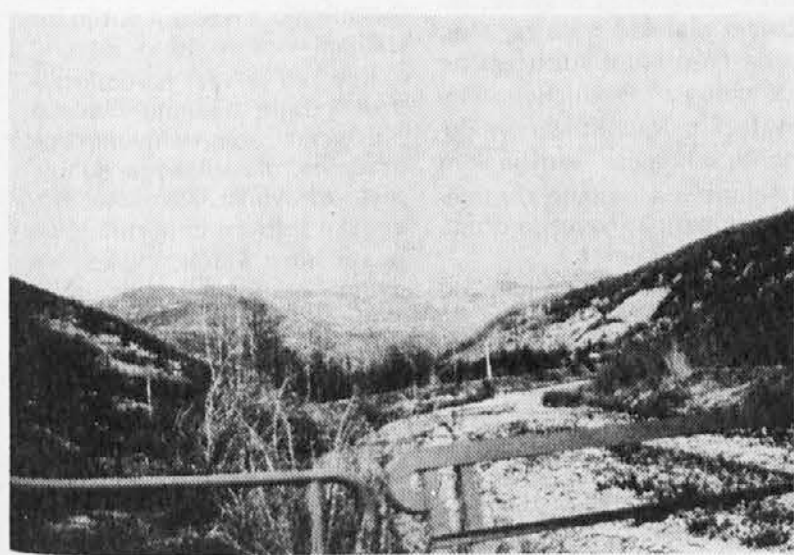
Izlet bralcev Novega Matajurja na Koroško

V NEDELJO 19. NOVEMBRA BOMO ŠLI MED KOROŠKE SLOVENCE V AVSTRIJO.

ODHOD IZ ČEDADA OB 6. URI ZJUTRAJ, POVRATEK ZVEČER.

CENA ZA PREVOZ IN KOSILO 11.000 LIR.

UPISOVANJE NA NOVEM MATAJURJU V ČEDADU - STRETTA B. DE RUBEIS, 20 - TEL. 71.190.

KAJ SE JE ZGODILO PO NAŠIH DOLINAH

SV. LENART

35. obletnica bitke u Dolenji Mjersi

Dne 6. oktobra 1943. leta je bla u Dolenji Mjersi narbuj velika bitka med Nemci in našimi beneškimi partizani.

Tistega dne so bli partizani že zjutraj obveščeni, da prodirajo Nemci iz Čedadada u Rečansko dolino. Proti njem so šli domači partizani iz Klodiča, Sv. Lenarta in drugih krajev. Srečali so se u Dolenji Mjersi in tu se je unela najhujša bitka med partizani in Nemci u Benečiji. Trajala je od zjutraj do poldne, dokjer se njeso muorli Nemci umaknit. Na terenu so pustili nad 20 martvih in še vič je bluo ranjenh. Partizani so imjeli dva martva. Eden od teh je biu Mario Jurman iz Hostnega, ranjen pa je biu Anton Zuodar iz Platca. Ta bitka je pomenila tudi največjo zmago naših domačih partizanov. Od takrat se njeso Nemci dolgo cajta upali u rečansko dolino. Vasnjani iz Dolenje Mjerse so ostali usi živi, le an skedin je biu zgoreu. Od tistega dne so napravli objubo, da se zberejo ob usaki obletnici u domači cerkvi, kjer daruje mašo gospud famoštar iz Sv. Lenarta. Takuo so se zbrali tudi ljetos in gospuod je napravu pridigo, u kateri je poudaru željo naših ljudi po mjeru, da bi se ne takuo huđi in strašni cajti nikdar vič varnili u naše vasi.

Med njimi je biu tudi naš parjatelj Elio Qualizza, Kalutu iz Gnidovice. Skupino jagarju smo srečal v Čeretičovi oštariji v Preserjah: so piel an pil od veseja za tako dobro jago, ki so imiel.

Med njimi je biu tudi naš parjatelj Elio Qualizza, Kalutu iz Gnidovice. Skupino jagarju smo srečal v Čeretičovi oštariji v Preserjah: so piel an pil od veseja za tako dobro jago, ki so imiel.

NASI NOVICI

U soboto 16. septembra sta se poročila Chiuch Desiderio Giulio iz Hrastovjega in Podorieszach Vilma iz Sovodnjega, na dan 9. septembra pa Predan Paolo iz Ješičjega in Kozole Ana iz Senovega pri Krškem (Štajarska v Sloveniji). Noviča sta se spoznala na

djelu u Švici, sada pa bosta živjela u Zamiru, kjer sta najela Kručiljevo butigo in gostilno. Paolo je biu dirigent naših emigrantov u Zurigu. Zelimo jim, da bi jim šlo vse dobro.

GRMEK

LJESA

V srjedo 4. oktobra je umarla u čedajskem špitalu Vogrig Antonia udova Feletig - Trebežanova iz Ljes. Imjela je 75 ljet. Pogreb je biu u četartak 5. oktobra. Bla je pridna družinska mati in tako jo bomo ohranili u večnem spominu. Naj gre žalostni družini naša tolažna besjeda.

GORENJI GRMEK

U soboto 30. septembra se je poročil u Kosci naš vasnjan Elio Chiabai. Za ženo je uzeu pridno Annomario Trusgnach. On ima 30, ona pa 22 ljet. Zelimo jim uso srečo u njih skupnem življenju.

SREDNJE

GNIDOVICA

So ubil to dujo kozo

Srečni jagri goz Gnidovice so ustrelil na drugo nediejo otuberja no veliko an lepo kozo to dujo.

Med njimi je biu tudi naš parjatelj Elio Qualizza, Kalutu iz Gnidovice. Skupino jagarju smo srečal v Čeretičovi oštariji v Preserjah: so piel an pil od veseja za tako dobro jago, ki so imiel.

MALO GOB

Ljetos je bluo za naše kumete zlo slabo ljetu zavojo daža, ki je previč zalivu našo zemjo spomladi in poleti. Bla je tudi tuča in pardjelki so bli kumarni. Ljudje so se troštali, da bojo njeki zaslužili u jeseni z go-

bami, pa je bluo tudi teh zlo malo. Kadar bi muorle bit, je partisnila suš, takuo, da je šlo use narobe. Kupci iz Trevisa so plačevali štorovke po 2000 lir na kg. Škodā, rjes škoda, da jih je bluo malo.

DREKA

Umaru je Tomasetig Giuseppe - Juh iz Debenjega

U torak 10. oktobra je umaru u čedajskem špitalu naš vasnjan Pepo Tomasetig - Juh po domače. Imeu je 74 ljet. Biu je poročen s Pierino Tomasetig. Več časa sta živela pri sinovih u Kanadi. Njega pogreb je biu par Sv. Štoblanku u četartak 12. oktobra. Ženi Pierini in sinovam izražamo naše iskrene sožalje.

DEBENJE-VIDEM

Na 12. septembra se je rođiu Mattaloni Luca, sin od Tomasetig Licie (Štiefciova iz Debenjega). Tata je Mattaloni Mario. Luca ima že eno sestrico, ki se kliče Monica an ima 4 leta.

Obema želimo puno zdravja in sreče.

NE BODI ČRV!

*Ne živi sam zase,
sam zase živi samo črv!
Ne bodi gljuh
ob jokanju lačnih otrok,
ne bodi slep ob obupu
mater,
ki jim ne vedo
kaj dati v usta!
Ne živi za jedilo
pač pa jedi, da bi živel,
da bi od življenja dal človeštvu,
kar moreš in znaš.
Čuj trpečo človeštvo
in stori, kar moreš,
za njegovo odrešenje.*

*Sodi s svojo glavo
dobrote in grehe sveta,
ne nosi svojih možganov
v skladišče «komande»
za drobtinice,
ki jih črv potrebuje
za svoje nepomembno
življanje.
Ne skrivaj glave kot noj
v pesek pred resnico.
Če nočeš biti kot črv,
samo ena pot je pred tabo:
bodi človek,
pa naj stane, kar stane!*

Izidor Predan

V BAZOVICI PRI TRSTU

PARTIZANI IZ BENEČIJE NA STRAŽI

Vsem je dobro znano, da so fašisti leta 1930 zverinsko pobili v Bazovici štiri rodoljube - domačine.

Po zadnji vojni, ko je zgedalo, da je fašizma konec za vedno, so tukajšnje slovenske organizacije tem štirim žrtvam postavile naroda vreden spomenik zunaj Bazovice, na kraju, kjer so bili talci mučeni in pobiti.

Toda neofašisti in sovražniki prijateljstva med našimi sosednimi državama ne morejo in ne morejo preboreti teh spomenikov, ki iz rodu v rod opozarjajo človeška pokolenja na zverstva in grozote, ki jih je fašizem počenjal na slovenski zemlji in povsod tam, kamor je stopila njegova smrtonosna noga. Trudi se, da bi uničili za sabo vse priče njihovega krvniškega vandalizma.

Med današnja fašistična zla dejanja spada tudi uničevanje narodnih in partizanskih spomenikov, takih, kot je ta v Bazovici; saj so ga oskrunili že sedmič.

V skrajni protest in zahtevo, da morajo državni organi javne varnosti enkrat za vselej napraviti konec takim neofašističnim tolпам,

so slovenske organizacije in druge napredne sile naše Dežele, organizirale prostovoljno simbolično stražo ob spomeniku v Bazovici. Trajala je neprekinjeno noč in dan od 28.9.78 do 7.10.78.

Na častni straži so se zvrstili predstavniki vseh narodnih slovenskih organizacij, med njimi tudi beneški Slovenci.

Beneška mladina je stražila od četrtka 5. do petka 6. oktobra ponoči.

Člani Zveze beneških žena, društva «Ivan Trinko in Novega Matajurja» so bili na straži v nedeljo predpoldne, do kratke komemoracije, ko je postavil odbor za počastitev bazoviških žrtev skromno marmornato ploščo z imeni Bidovca, Miloša, Marušča in Valenciča ter s sedmimi datumi, ko je bil spomenik oskrunjen. Slovenske organizacije so sklenile, da ostane zaenkrat spomenik tak kot je, oskrunjen, naj bo ta oskrunitve opominjala ljudi na podla dejanja fašističnih zločincev in tiste, ki bi jih morali, a jih niso še nikoli izsledili.

Med prostovoljci na straži v Bazovici je bil tudi vod slovenskih partizanov iz Beneške Slovenije v sestavu:

Paskal Pitana, Ernest Gorjup, Lojzka Bait, Joško Trušnjak in Anton Birtič. Bili so na straži od 20. ure v petek 6.10. do 2,15 v soboto 7.10.1978. Nobene težave ni bilo, pridobiti jih za to akcijo. Nasprotno. Partizanski veterani iz Benečije so se nemudoma odločili za «dužnost» prav tako, kakor je bilo vselej treba v času oborožene vojne proti naci-fašizmu.

Bili so na mestu partizanske točnice. In ko je bilo ob 1h popolnoči konec njihovega varuštva, so prostovoljno podaljšali stražo še za eno uro in 15 minut.

Priznati moramo, da je tovaršem v Benečiji, partizanska disciplina NOB (Narodnoosvobodilna borba) še podkrepila in učvrstila že itak tradicionalno trden značaj, ki ga često nahajamo pri Slovencih skozi vsa stoletja.

Vod petih beneških partizanskih borcev na straži v Bazovici, naj bo lep in trajen človečanski vzgled vsem tistim, ki bodo en jutri kjerkoli potrebni na budni straži slovenskega naroda, doma in po svetu.

Anton Birtič - Mečana

Skupina bivših beneških partizanov pred oskrunjenim spomenikom v Bazovici

IZIDOR PREDAN:

Mali Tončič je branil svoj jezik

VIII.

Zdi se neverjetno, da naletiš v dvajsetem stoletju na ljudi, ki so po mišljenju podobni srednjeveškimi trgovcem s sužnji. Da, izobražen nasprotnik je nevaren, tepcu pa lahko vladaš. Ne samo, da mu lahko vladaš, lahko ga postaviš tudi proti svojemu lastnemu bratu. V zgodovini imaš nešteto takšnih primerov, a ni treba iti daleč iskat, tudi v Tončičevi deželi imaš sedaj takšne primere.

Prav zaradi «nevarnosti», ki jo je predstavljal izredno nadarjen Tončič, je bralcu že znani vzgojitelj trdno sklenil,

da se bo poslužil vseh sredstev, da bi ga odvrnil od ljubezni do svoje «ničvredne govorice». Posluževal se bo primernih dokazov, da ni nič vredna. V ta namen si je pridobil na svojo stran tudi nekaj profesorjev.

Nekega popoldne so sedeli vzgojitelji pod smrekovo senco na dvorišču. Pogovarjali so se prav o Tončiču in ko je ta tekkel za žogo mimo njih, so ga poklicali in pozvali, naj se vsede med nje. Tončič se je začudil prijaznemu povabilu, saj na kaj takšnega ni bil navajen. Ker so ga sovražni odnosi in grdi pogledi najbolj

boleli, se je globoko razveselil vsake prijazne besede, pa naj je prišla iz katerekoli strani. Brnil je žogo med igrajoče se gojence in sedel v družbo vzgojiteljev.

«Dragi naš Tončič», ga je nagovoril Bruno (tako je bilo ime vzgojitelju, ki ga je bil do krvi potegnili za uho pred leti) «mi priznamo, da se nismo lepo obnašali do tebe, zato verjemi nam, da nam je žal. Priznati pa moraš tudi ti, da si bil včasih le preveč trmast in da je prav ta-tvoja trma ustvarila med nami neprijateljske odnose. Sedaj si se nekoliko poboljšal in vsi te imajo radi. Mi se tvoje spremembe iz srca veselimo. Postal si najboljši v šoli. Mi pravzaprav nismo imeli nikdar nič proti tebi. Le vaša govorica nam ni simpatična, ker nas spominja na sramotno tujčevo bivanje v teh krajih. To pa ni tako dolgo od tega, da bi že pozabili. Hoteli so našo zemljo do Tilmenta, tega jim

ne morem odpustiti. Potem ta jezik, ta govorica nič ne koristi v Italiji. Vi pa živite v Italiji, ali ne...».

«Kar se tiče naše govorice se nistem prav nič poboljšal. Držim se svojih principov, ki so naravni in univerzalni!».

«Naravni in univerzalni, praviš. Po osem sto letih latinske in italijanske uprave je še naravno zate, da se govori v tem koncu Italije, v tem svetem koščku naše domovine še tuji jezik? No, bodi pameten. Čudim se tebi in tvojim ljudem, da niso še opustili svojega jezika, pravzaprav dialekta, ki je čisto druga stvar po stoletjih bivanja na italijanskih tleh in da niso sprejeli našega, kot naravne-ga jezika, to je plemenit jezik, ki ga govori petdeset milijonov ljudi, jezik z najbogatejšo kulturo. Vas pa je samo peščica in nimate nobenih kulturnih tradicij. Ali se ne strinjaš?».

«Ne! Veličina določenega

naroda ne obstaja v obsegu njegovega ozemlja, ne v številnosti, ampak v kompleksu njegovih vrlin, v dejanjih!» Kar se tiče tega, ali je to, kar govorimo, jezik ali dialekt, nimam težave priznati, da je dialekt, toda narodi in države so razdeljeni v dežele in dialekte, ki jih govorijo. Šele v šoli se naučijo književnega jezika. So v Italiji številni italijanski dialekti, tako različni, da se na primer, Abrucezi ne razumejo z Emilijanci, Piemontezji z Napolitanci in podobno. Z našim slovenskim dialektom pa se lepo razume-mo z ljudmi, ki govorijo druge slovenske dialekte.

«Ampak vaš je različen od drugih!».

«Saj ne trdim, a ni tako različen, kot so si med sabo italijanski dialekti. Seveda, naša različnost se je poglobila v zadnjih sto letih in se bo še bolj poglobila, če ne bo drugačne pomoči.»

«Na kakšno pomoč pa računaj?».

«Na zakom, ki bi nam dal šole v našem jeziku, saj sem rekel, da le v šoli se naučiš književnega jezika. Šola bi odpravila mnogo razlik med našim dialektom in književno slovenščino.»

«Aha tu sem te hotel. Slovenske šole bi radi? Vprašaj vase ljudi, kaj mislijo o tem! Saj nimajo zavesti, čutijo se Italijani.»

Kdo jim je vzel narodno zavest? Dajte našemu človeku slovenske šole, slovenskega uradnika, slovenskega duhovnika, zdravnika, advokata, slovenske trgovce in obrtnike, pa boste hitro videli, kako se dvigne narodnostna zavest!».

«In kam boš šel po te ljudi? V Jugoslavijo, če jih sami nimate?».

«S pošteno politiko in pametnimi odnosi bi jih bili lahko ustvarili pri nas.»

(Nadaljevanje prihodnjič)